

Slakkeninventarisatie Saeftinge.

(Slakkenwerkgroep KNNV Afd. Bevelanden, extra bijdrage, d.d. 25-10-2009).

Door: Harry Raad

Op 22-9-2009 bezocht de Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden het Verdrongen Land van Saeftinge ter hoogte van het 'zomerverblijf' bij de aanlanding van de gasleiding (km-hok 73-375). Het slakkenwerk werd verricht door ondergetekende.

De locatie

Het Verdrongen Land van Saeftinge is bekend als natuurerrein van Stichting 'Het Zeeuwse Landschap', die de oude schrijfwijze 'Saeftinghe' hanteert. De historie gaat terug tot de Middeleeuwen, waarbij een serie inpolderingen voor vruchtbaar akkerland zorgde. Dat duurde niet lang, want overstromingen en oorlogshandelingen maakten in 1570 en 1584 korte metten met dit cultuurlandschap. Het terugwinnen van het land ging tot 1907 door, waarbij toch nog een flinke oppervlakte aan de Schelde bleef. Dat buitendijkse terrein is nu hoog opgeslibd schor, met een drietal krekens die zich eindeloos vertakken tot de kleinste gootjes.

Het zomerverblijf ligt niet op het schor, maar in opgehoogd terrein van een pijpleidingendam, ook als de gasdam aangeduid. Bij het aanlandingspunt is de dam verbreed tot een driehoekige vlakte. Voor de ophoging is zand uit de Schelde gebruikt, wat onder andere is te herkennen aan de vele fossiele, tertiaire, schelpen die het bevat.

Langs de Schelde ligt een bescherming van zware stortsteen, met aan de voet een strook nat strand.

Noordwestelijk van het opgehoogde terrein ligt het schor. Nabij het zomerverblijf is er toegang tot dit schor, op de overgang met het lager gelegen slik aan de Schelde. De begroeiing is hier een mozaïek van plantensoorten, als resultaat van de hoogte van de schorbodem en de dynamiek van het water. Mij zijn bijgebleven de eenvormige begroeiingen met riet, heen, melkkruid, rood zwenkgras of Engels slijkgras. Soms waren het maar net kleine toefjes van de ene soort in een veld van de andere.

Beide terreintypen, het zandplateau en het schor, zouden specifieke slakkensoorten kunnen herbergen. Van het zand kon ik me van enige jaren terug slakkenhuisjes van het type grasslak of duinslak herinneren. Logisch voor dit kalkrijke zand. De brakke molluskenfauna had ik nog niet eerder nader bekeken, maar Gray's kustslak moest mogelijk zijn.

Op stap in het schor

De slakkenexcursie was een eenmansactie tijdens een vrijwilligersbijeenkomst van Milieu Educatiecentrum 'De Bevelanden' op deze locatie. De deelnemers splitsten zich in een groep die het schor inging en een veel kleiner gezelschap dat die tocht niet waagde. Ik vond het een uitgelezen kans om in dit 'eind van de wereld' de slakken te inventariseren rondom het zomerverblijf. De mensen die op locatie bleven toonden daar een deel van hun tijd ook interesse voor en beleefden zo het slakkenleven op het schor.

De zoektocht startte op het schor, dat ik via de genoemde toegang betrad. Eerst was er een zandig, kaal stuk, maar even verderop veranderde dat in plakaten gemillimeterd rood zwenkgras en al even lage begroeiingen met melkkruid. Hier werden met enige moeite de eerste Gray's kustslakken gevonden, kleine exemplaren. Verderop, in wat nattere delen met wat hoger gewas, werden met gemak grotere exemplaren gevonden. Dat was vooral ook in de stukken met de veel hogere heen. Tussen de stengels van deze biezensoort was de bodem slibrijk en kaal. Dan waren op een vierkante decimeter al gauw meer dan tien exemplaren te tellen. In een klein geultje was hier ook het eerste huisje van gewoon muizenootje gevonden; leeg, maar vers. Dat vroeg om een zoektocht naar levende muizenootjes. Ondertussen had een van de mede-vrijwilligers zich bij me gevoegd, die de 'Gray's' voor wadslakjes aanzag. Een voor de hand liggende gedachte, die ik ook bij anderen meerdere malen moest rechtzetten. Wadslakjes ben ik in deze schorvegetaties helemaal niet tegengekomen, ook niet in de poeltjes. Een vrijwilligster was zo vriendelijk de slakjes te fotograferen, waarvan bijgaande foto getuigt. Het beeld van slakjes op het slik was ook te zien in de laaggelegen rietvegetaties. Er deden zich veel situaties voor waar ik de slakkenfauna aangevuld had willen zien met levende muizenootjes, maar het wilde niet lukken. Daardoor leek het of het enige lege exemplaar misschien van elders aangevoerd was.

Talud zandplateau

Tegen het zandplateau was de vegetatie van het schor ruiger, ik heb daar dichte rietvegetaties gezien met een dikke strooisellaag van rietstengels. Het zoeken naar slakjes was hier zonder resultaat. Ook in de open stukken met rietstrooisel op het talud/glooiing, waar nu en dan akkerdistel of spiesmelde toch vegetatievormend konden optreden, was geen slak te bekennen. Het ruwe strooisel was blijkbaar niet geschikt voor die beesten. Toch had het keren van stukken aangespoeld hout hier uiteindelijk resultaat. Er was een vondst van behaarde slak en een van kelder-glansslak, respectievelijk twee en drie levende dieren bij elkaar. De vondsten gaven niet de indruk dat

die soorten tot de gangbare fauna van het talud behoorden, het waren geïsoleerde vondsten. Nu kan het zijn dat de langdurige droogte niet echt had meegewerkt aan de vorming van rijke populaties en dat ze onder betere omstandigheden wel alom gezien waren.

Zandplateau

Over het gemillimeterde rood zwenkgras op het schor is nog niet gemeld dat dit vermoedelijk het werk was van het legioen konijnen in het gebied. Die beesten hebben domicilie in het zandplateau, waar ze, niet gestoord door hoge vloed, hun holen kunnen graven. Het plateau ligt namelijk op 6 m +N.A.P. De vegetatie op dit plateau maakte een verschroeide indruk door de langdurige droogte, en regelmatig vielen de konijnenkeutels meer op dan het groen Graafpartijen door konijnen zorgden voor diepe kuilen, omgeven door bulten verplaatst zand. In dit kale zand waren de hierboven genoemde fossielen aan te treffen, waarvan een astarte-soort en de wijde mantel het meest talrijk waren. Op dit plateau was mijn oog gericht op duinslakken, grasslakken en mostonnetjes, maar daar werd geen enkel exemplaar van ontdekt, zelfs geen lege huisjes. Wat levende slakken betreft was hier het totale 'niets'. Kwam dat werkelijk door de grote droogte of waren er nog andere dominante factoren? Neem de invloed van de konijnenbegrazing, hun mest en urine. De koeien die verderop stonden kwamen hier vermoedelijk niet of nauwelijks, hun uitwerpselen heb ik hier niet gevonden.

Aan de kant van de Schelde heb ik nog even bij de oever met gestorte rotsblokken en op het strandje gekeken. Dat was voor het vinden van slakken natuurlijk geheel niet van belang. Een 'eilandje' met Engels slijkgras, lager op het strand, bleekt flink begraasd te zijn. Was dit het werk van konijnen, koeien of anderszins?

Bijeen

Op het zomerverblijf teruggekeerd liet ik de aanwezigen, ook de mensen die waren teruggekeerd van de excursie, de meegenomen slakjes en de fossielen zien. Met de prachtige schelpenkaarten van de Nederlandse Malacologische Vereniging kon het verschil tussen wadslakje en Gray's kustslak verduidelijkt worden. Het schor had de excursiedelnemers oude alikruiken en strandgapers opgeleverd, en daarnaast veel restanten van oud aardewerk en een kaakstuk, met twee kiezen, van een rund. De bijeenkomst werd feestelijk beëindigd met een hapje en een drankje.

Staartje

De meegenomen Gray's kustslakjes zorgden toch nog voor een verrassend staartje. Het gebruik om levende slakjes weer in hun eigen biotoop terug te zetten, bracht me op het idee het Schor van Waarde te bezoeken. Vanuit Kruiningen was dat met de fiets mooi te doen. Op 25 september stond ik op de oostpunt van dit schor, bij een poel langs de dijk (km-hok 66-379). Ook hier een mozaïek van begroeiingen, waaronder een stuk met heen. Kijkend op het slik tussen de planten zag ik bijna een zelfde beeld als dat op Saeftinge: tientallen Gray's kustslakken, rustend of grazend. Het zal niet uitgemaakt hebben dat er een paar alloctonen van de overkant werden uitgezet. Het verschil met Saeftinge was dat er hier ook gewone muizenootjes rondkropen. Ze lagen hier werkelijk voor het oprapen. Dat laatste was niet nodig, want de vondst hoefde nu niet aan een groep vrijwilligers getoond te worden. Was het toeval, dat verschil met die muizenootjes, of kwam het door de zoutgradiënt in het estuarium; hier zouter dan in Saeftinge? Veel westelijker had ik eens muizenootjes in het zoutere milieu van het Rammekensschor (km-hok 34-386) aangetroffen, samen met wadslakjes (!) tussen/onder de zoutmelde. Die mijmering in het veld vervaagde overigens al snel bij het zien van een achttal zeehonden op de plaat langs de Zimmermangeul.

Tot slot

De inventarisatie bij het zomerverblijf op Saeftinge leverde vier soorten op, waarvan één soort slechts als leeg huisje is aangetroffen. Twee soorten staan op de Rode Lijst: Gray's kustslak (bedreigd) en gewoon muizenootje (kwetsbaar). Op de droge gronden buiten de invloed van het getij vertoonden zich nauwelijks slakken, wat vermoedelijk met de langdurige droogte verband hield.

Soortenlijst mollusken oostzijde Saeftinge (km-hok 73-375); inventarisatie 22-9-2009, Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden.

		levend	levend	dood	dood
		juv	ad	juv	ad
land: huisjesslakken					
Oxychilus cellarius	Kelder-glansslak	3		6	
Trichia hispida	Haarslak	2			

water: huisjesslakken					
Assiminea grayana*	Gray's kustslak		>100		
Ovatella myosotis	gewoon muizenootje				1

Opmerking (*): bij Gray's kustslak is geen onderscheid gemaakt in juveniel en adult